

18. 11. 2019

l. dl. 5002/2019

W P Ł Y N Ę Ł O

Prof. dr hab. Marek Smolak

Poznań, 30 października 2019 r.

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

Wydział Prawa i Administracji UAM w Poznaniu

Ocena dorobku naukowego oraz rozprawy habilitacyjnej doktora Michała Peno pt. *Rozważania na tle przestępstwa, zła i polityki prawa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2019 [ss. 338].

W związku z powołaniem mnie przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów do komisji habilitacyjnej pismem z dnia 3 września 2019 r. Nr BCK-1-L-7211/19 w charakterze recenzenta osiągnięć naukowych oraz dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki dra Michała Peno, przedkładam moją recenzję. W recenzji odpowiadam na pytanie, czy rozprawa habilitacyjna oraz pozostały dorobek naukowy spełniają kryteria określone w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz wydanym na jego podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. z 2011 r., nr 196, poz. 1165).

Już na wstępie niniejszej opinii pragnę podkreślić, iż moja znajomość zagadnień kryminologicznych jest, co najwyżej skromna. Zatem, nie będę w niniejszej ocenie zabierał głosu co do tego, czy np. refleksja dr Peno nad karą, sankcją, czy przestępstwem jest adekwatna, mając na uwadze ustalenia dogmatyki prawa karnego. Zresztą sam dr Peno wyraźnie wskazuje, iż jego praca nie jest pracą z zakresu wyżej wspomianej dogmatyki. Postaram się tylko, zwrócić uwagę na kilka zagadnień filozoficznoprawnych oraz metodologicznych, które przykuły moją uwagę.

Recenzja składa się z dwóch części. W pierwszej części, oceniam dorobek naukowy dra Michała Peno mając na uwadze kryterium ustawowe jakim jest znaczny wkład habilitanta w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazywanie się istotną aktywnością naukową lub artystyczną. Część druga poświęcona jest ocenie monografii zat. *Rozważania na tle przestępstwa, zła i polityki prawa* przedstawionej jako osiągnięcie naukowe warunkujące ubieganie się o stopień naukowy doktora habilitowanego.

Część 1. Ocena dorobku naukowego dr Michała Peno

Ocenę merytoryczną filozoficznoprawnych zainteresowań dra Michała Peno rozpocznę od ich problemowego uporządkowania. W przypadku oceny dorobku dokonywanej pod kątem wymagań związanych z ubieganiem się o tytuł dr habilitowanego zwykle dorobek ten jest na tyle

rozległy, że jego uporządkowanie potrzebne jest w pierwszej kolejności samemu oceniającemu, jeśli ma opanować materię, która zazwyczaj powstaje w oparciu o złożone, dające się zatem tylko do pewnego stopnia racjonalizować uwarunkowania.

Jako, że nie jestem karnistą, ani znawcą zła ograniczę swoje uwagi do zagadnień związanych z aksjologią prawa, moralnością prawa czy też filozoficznymi podstawami karania. Również, ze względu na swoją niewielką znajomość kryminologii, trudno jest mi ocenić, czy rozważania o przestępstwie jest adekwatne oraz wolne od nadużyć i błędów.

1.1. Ogólna charakterystyka dorobku naukowego dr Michała Peno

Ocena dorobku naukowego dra Michała Peno przebiegać będzie na podstawie materiałów przekazanych mi jako recenzentowi w postaci autoreferatu, wykazu publikacji oraz kopii, egzemplarzy autentycznych bądź nadbitek prac dr Michała Peno. Już w tym miejscu należy wskazać, iż autoreferat oraz wykaz publikacji zostały przygotowane starannie.

Dorobek naukowy przedstawiony przez dr Michała Peno obejmuje 2 książki, 33 publikacje pozostałe, takie jak rozdziały w recenzowanych pracach zwartych, artykuły w czasopismach naukowych oraz w recenzowanych materiałach pokonferencyjnych. Pięć z nich opublikowano w języku angielskim. Nadto, dr Michał Peno był autorem dwóch artykułów recenzyjnych oraz artykułu *stricte* filozoficznego.

Uwaga: w materiałach przesłanych do recenzji nie ma książki wydanej w 2018, której podstawą był doktorat, również w zestawie osiągnięć naukowych taka publikacja nie figuruje.

Dorobek przedhabilityacyjny nie jest rozległy tematycznie. Wedle mojego oglądu, opartego na dostarczonej mi w ramach postępowania o nadanie tytułu dokumentacji, dorobek daje się ująć w trzy wątki.

- a. z zakresu filozoficznych i aksjologicznych podstaw odpowiedzialności karnej oraz kary
- b. z zakresu polityki prawa, zwłaszcza w obszarze prawa publicznego oraz prawa karnego.
- c. z zakresu sprawiedliwości oraz rządów prawa.

Wszystkie trzy obszary zainteresowań dr Michała Peno wydają się być doniosłe poznawczo. To, co wybija się na pierwszy plan, analizując osiągnięcia naukowe dr Michała Peno, to fakt, że wątki jakie podejmował w swych pracach w zasadzie pojawiają się stale, (jest to moim zdaniem, wada tego dorobku) niezależnie od tego, czy są to prace tzw. przeddoktorskie czy też poddoktorskie, stąd nie periodyzując jego drogi naukowej, chciałbym skoncentrować swoją uwagę na, moim zdaniem, dwóch najważniejszych zagadnieniach, które były przedmiotem jego dociekań.

W pierwszym obszarze zagadnień, dr Michał Peno zajmował się filozoficznymi i aksjologicznymi zagadnieniami karania. W ramach tych wątków dr Michał Peno zajmował się różnorodnymi filozoficznoprawnymi koncepcjami karania poczynawszy od koncepcji liberalnych, komunikacyjnych koncepcji karania przez koncepcje naturalistyczne, skończywszy na koncepcjach wyrosłych z pozytywizmu prawniczego. To co wybija się na pierwszy plan, to krytyczne ujęcie

retrybtywizmu a także sprawiedliwości naprawczej, odwołującej się do resentymentu, które w świetle komunikacyjnej koncepcji karania jest niedopuszczalne. Innymi słowy, w szeroko pojmowanej problematyce filozofii prawa karnego, habilitant mocno opowiada się za krytyczno-refleksyjnym ujęciem kary oraz karania.

Wydaje się niecelowe, mając na uwadze dołączone do wniosku autoreferat oraz listę publikacji przez dr Michała Peno, wymienianie *in extenso* tytułów publikacji, które mieszczą się w nurtach wymienionych powyżej. Wymieńmy zatem niektóre z nich. Otóż, w tym obszarze zagadnień mieszczą się takie opracowania jak: O odpowiedzialności karnej w świetle koncepcji komunikacyjnej kary. Uwagi krytyczne, *Acta Iuris Stetinensis*, 2014 nr 8, O odpowiedzialności karnej, uzasadnieniu kary, i koncepcji komunikacyjnej karania, *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej*, 2014 nr 2, Współczesne koncepcje uzasadnienia karania (zarys typologii), *Acta Iuris Stetinensis* 2014 nr 5, Argument ze strachu- Roberta Nozicka uzasadnienie odpowiedzialności karnej, *Acta Iuris Stetinensis*, 2015 nr 10, Czy teoria ewolucji może pomóc w uzasadnieniu kary kryminalnej? Od filozofii politycznej do nauk ewolucyjnych, *Acta Iuris Stetinensis*, 2015 nr 12, Aspekty moralne odpowiedzialności w prawie karnym, *Acta Universitatis Lodziensis Folia Iuridica*, 2015 nr 75, Filozofia karania-od prawa naturalnego do liberalnej wolności, *Studia Prawa Publicznego*, 2015 nr 3. On Norms and Principles in the Criminal Law in the Europe (in Light of Polish Theory of Statutory Interpretation 2017, nr 194), Przepięstwo i kara w filozoficznym ujęciu Johna Finna. *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały*, 2018 nr 1. O wyborze moralnego zła, odpowiedzialności karnej i granicach prewencji, *Studia Iuridica Toruniensis*, 2015 tom XXXVI.

W drugim obszarze zagadnień dotyczących polityki prawa, dr Michał Peno zainteresował się ekonomiczną analizą prawa administracyjnego (monografia *Ekonomiczna analiza prawa publicznego-problemy, konteksty, zastosowania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2019 (współautorstwo z Krystyną Nizioł), a która to praca dotyczy rozwiązywania problemów wynikających ze stosowania przepisów prawa administracyjnego, finansowego, podatkowego, przy wykorzystaniu instrumentów analizy ekonomicznej w odwoływaniu się do podejmowania decyzji racjonalnych mając na uwadze kryterium efektywności decyzji. W tym obszarze zagadnień mieści się również problematyka związana z polityką prawa karnego, a dokładnie z tworzeniem prawa karnego, które uwzględniałoby jego aspekt aksjologiczny oraz politykę kryminalną. Generalnie, Habilitant w tym obszarze badań zastanawia się w jaki sposób, czy też w jakim zakresie polityka prawa powinna przyjąć model polityki zaangażowanej aksjologicznie a w jakim zakresie, model polityki aksjologicznie neutralnej. Jak zauważa dr Michał Peno, ze względu na problemy filozoficzne prawa karnego można wyróżnić typy polityk kryminalnych, które oparte byłyby na filozoficznych podstawach dotyczących odpowiedzialności, zasad odpowiedzialności karnej i kary. U podstaw tej typologii leży przekonanie, które podziela Habilitant, iż filozofia prawa powinna wskazywać i uzasadniać kierunki polityki kryminalnej oraz konkretne rozwiązania legislacyjne. Rezultatem tych dociekań są takie opracowania jak: Prima Facie Retributivism: On the Obligation to administer Justice, *Facta Universitatis, Series: Law and Politics*, 2018 nr 3, *O prawie, polityce, biurokaracji i wartościach*, (w:) Nawrocki M., Rylski M. (red.) *Dynamika zmian w prawie*, Diffin, Warszawa 2017, Sprawiedliwość kary w

niesprawiedliwych społeczeństwach-uwagi o nurtach krytycznych w filozofii karania, *Studia Prawnoustrojowe 2017 nr 35, Co powinna dać polityce kryminalnej filozofia prawa?*, (w:) P. Jabłoński, J. Kaczor, M. Pichlak (red.), *Prawo i polityka w sferze publicznej. Perspektywa zewnętrzna*, Wrocław 2018.

Niejako na uboczu głównych wątków zainteresowań leżą zagadnienia z zakresu sprawiedliwości oraz rządów prawa. Efektem zainteresowań w tym obszarze jest m.in. praca zat. *Rule of Law as the Construction Principle of the legal System*, (w:) Martin Belov (red.) *Rule of Law as the Beginning of the twenty- First Century*, Hague 2018.

1.2. Ocena dorobku naukowego. Uwagi szczegółowe

Ocena ta przebiegać będzie zgodnie z kryteriami oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazanymi w powyżej wymienionym rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. Pomijam kryteria tak jak: sumaryczny impact factor, liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS) oraz indeks Hirscha.

Oto następujące kryteria wskazane w powyższym rozporządzeniu:

A. Publikacje naukowe

1. Autorstwo lub współautorstwo monografii - 2 autorstwa monografii.
2. Autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych 33 publikacji

4. Inne publikacje

- kilka pomniejszych prac: sprawozdań, komunikatów, redakcji naukowych.

5. Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich badaniach - 0

Uwaga: z wykazu dostarczonego przez Habilitanta nie wynika o jakie granty chodzi, numer edycja, rodzaj, stąd liczba 0.

6. Międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność naukową - 0

7. Wygłoszenie referatów na międzynarodowych konferencjach - 6

Uwaga: z tego dwie odbyły się w Polsce, dwie w Bułgarii oraz na Ukrainie a dwie odpowiednio w Niemczech (seminarium) oraz w Norwegii.

8. Wygłoszenie referatów na krajowych konferencjach-10

B. Kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy:

1. Uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych - 0.

2. Udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji- 16 konferencji

3. Otrzymane nagrody i wyróżnienia -1

Uwaga: 2017 r. Nagroda II stopnia Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego za działalność organizacyjną.

4. Kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych - 0.

5. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych - 0.

6. Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych - 4.

Uwaga: dr Michał Peno jest członkiem następujących towarzystw naukowych:

1. Institute for the Study of Scottish Philosophy;

2. Stowarzyszenie Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej – Sekcja Polska IVR;

3. Oxford University Scientific Society;

4. Stowarzyszenie Teorii Prawa i Polityki Prawa.

7. Osiągnięcia dydaktyczne w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki - 5

Uwaga: Następujące osiągnięcia:

1. 2018, Udział w programie pod nazwą: Poprawa jakości kształcenia programów nauczania w obszarze nauk społecznych-Uniwersytet 2.0.

2. (12 02 2014 oraz 28 10 2014) Wygłoszenie referatu dla uczniów partnerskich szkół WPiA Uniwersytetu Szczecińskiego.

3. (20 09 2014, 21 09 2015, 2015, 21 09 2017) wykłady w ramach Zachodniopomorskiego Festiwalu Nauki.

4. (22 04 2017) wykład o roli logiki w poprawnym wypowiedaniu się w czasie Światowego Dnia Głosu na WPiA Uniwersytetu Szczecińskiego.

5. (31 11 2017) Civitas Christiana Szczecin, Akademia Katolickiej Nauki Społecznej, seminarium pt. Czy posiadanie broni jest godziwe? Udział w charakterze eksperta.

8. Opieka naukowa nad studentami

1. Opieka nad Studenckim Kołem Naukowym *Cogitus* WPiA Uniwersytet Szczeciński;

2. Opiekun oraz współorganizator konferencji studenckich oraz doktoranckich;

3. Współorganizator oraz członek jury w studenckich konkursach przedmiotowych;

4. Opiekun studentów przyjeżdżających w ramach wymiany zagranicznej ERASMUS +

Uwaga: dr Michał Peno prowadził zajęcia w języku angielskim (Philosophy of Law, Introduction to Ethics) oraz w języku polskim zajęcia z przedmiotów: filozofia prawa, etyka w administracji, wstęp do prawoznawstwa, podstawy do prawoznawstwa, teoria prawa, logika prawnicza, filozoficzne podstawy państwa, prawoznawstwo.

9. Opieka naukowa nad doktorantem - 0.

Uwaga: dr Michał Peno jest od 4 marca 2019 r. promotorem pomocniczym mgr Alicji Węclawek przedmiot rozprawy: *Prawa człowieka w perspektywie kulturoznawczej*. Promotorem pracy jest prof. P. Rotengruber.

10. Staże naukowe w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich - 4.

11. Wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządy terytorialnego - 0.

12. Udział w zespołach eksperckich i konkursowych- 1.

13. Recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych - 0

Uwaga: 5 recenzji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych.

Dorobek naukowy dr Michała Peno uważam za dobry, jeśli chodzi o liczbę publikacji, umiarkowany jeśli chodzi o udział w konferencjach oraz aktywność międzynarodową. Brakuje mi w tym zestawie zaangażowania w życie naukowe w Polsce w postaci ekspertyz, opieki naukowej, udziału w komitetach naukowych, redakcjach naukowych.

Podsumowując powyższe uwagi, uważam, że dorobek naukowy dr Michała Peno stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej jaką jest nauka o prawie, oraz stwierdzam, że dr dr Michał Peno wykazał się istotną aktywnością naukową. Problematyka, która stale przewijała się w pracach dr Michała Peno to zagadnienie filozoficznych podstaw, źródeł kary, karania i przestępstwa. Jako, że monografia przedstawiona do recenzji jest wynikiem wieloletnich badań nad wyżej wspomnianymi zagadnieniami, stąd ocena monografii, w dużym stopniu jest oceną całego dorobku naukowego dr Maurycego Zajęckiego.

Część 2. Ocena rozprawy habilitacyjnej doktora Michała Peno pt. *Rozważania na tle przestępstwa, zła i polityki prawa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2019[ss. 338] ISBN 978-83-7972-253-2.

2.1. Charakterystyka monografii

Na wstępie zaznaczę, że nie jestem entuzjastą tego sposobu uprawiania nauki, jaki prezentuje dr Michał Peno, a nawet podchodzę do niej z podejrzliwością. Jednocześnie zdaję sobie sprawę, że paradygmatyczność uprawiania nauk społecznych (a raczej ich paralelność) jest znakiem naszych czasów, oczywiście byle owo wielotorowe prowadzenie badań nie graniczyło z hosztaplerstwem czy też grafomaństwem naukowym. Stąd przyjmuję, że uprawiać naukę można na różne sposoby. Nie jest również tajemnicą, że sposób uprawiania filozofii prawa przez dr Michała Peno, jest dla mnie, co najmniej kontrowersyjny. Ale powtórzę, przyjmując fakt, że współcześnie badania w obszarze badań nad społeczeństwem i jego wytworami prowadzi się w różnych pradygmatach, również ten sposób prowadzenia rozważań, jakie prezentuje w swych książkach dr Michał Peno jest dopuszczalny.

Oceniając pracę można oczywiście mnożyć uwagi i zastrzeżenia, które jak to zwykle bywa mają raczej wykazywać merytoryczną wiarygodność recenzenta aniżeli niedostatki ocenianej pracy. Oczywiście z tego rodzaju „wątpliwości recenzentki” rezygnuję. Jednakże, ze względu, po pierwsze, na moją końcową, pozytywną ocenę przedstawionej mi do recenzji pracy, oraz po drugie ze względu na uwagi polemiczne, chciałbym wnikliwie wskazać na kilkadziesiąt kwestii różnorodnej natury, które w mojej ocenie nie podważają pozytywnej oceny recenzowanej pracy, a są wyrazem innego spojrzenia na sposób uprawiania nauki. Innymi słowy, chciałbym uniknąć

zarzutu stawianego tym recenzentom, którzy na kartach swej recenzji wykazują braki i błędy pracy, by następnie sformułować konkluzję pozytywną.

Uwagi będę formułował zgodnie z przebiegiem rozważań jakie znajdują się na kartach pracy. Ponieważ nie zajmuję się naukowo prawem karnym, nie jestem też historykiem prawa, ani nie jestem kryminologiem, więc podejmę te wątki, które w jakimś zakresie dotyczą metodologii nauk o prawie.

Nadto, nie zamierzam, prezentować wszystkich zagadnień, jakie przedstawił w swej książce dr Michał Peno skoncentruję swoją uwagę na tych jego pomysłach, które mają element kontrwersyjny bądź polemiczny. Zanim jednak przejdę do prezentacji, z obowiązku recenzenckiego wskażę, iż książka składa się z następujących pięciu rozdziałów, w których Autor podejmuje następujące zagadnienia. Po pierwsze, wskazuje na możliwe sposoby pojmowania przestępstwa, zwłaszcza jego pojmowanie na gruncie filozofii prawa. Po drugie, stara się pokazać jakie czyny powinny być przedmiotem odpowiedzialności karnej. Następnie formułuje pewne dyrektywy w zakresie kształtowania polityki prawa karnego, tak aby prawo karne stanowiło mocno uzasadnioną moralnie reakcję na zło. Oczywiście to ostatnie zdanie o charakterze normatywnym w dużym stopniu wyznaczone jest pytaniem o to, jakie czyny powinny być przestępstwami a jakie czyny mają charakter ambiwalentny prawnie. Źródeł formułowanych przez siebie dyrektyw tworzenia prawa karnego, a raczej uzasadnień dla tych decyzji, Autor poszukuje w ustaleniach doktryny prawniczej, nauce o moralności oraz filozofii prawa. Zresztą nie tylko w nauce Autor poszukuje owych źródeł ale również w prawie naturalnym, co jego zdaniem, umożliwia dokonanie charakterystyki przestępstwa bez odwoływania się do prawa pozytywnego. Tym samym kluczem rozważań nad przestępstwem jest zło moralne. Jeszcze inaczej, autor stara się odpowiedzieć na pytanie z jakich powodów, jakieś dobro ma być chronione za pomocą sankcji karnej. Całość problematyki, Autor określa mianem aksjologicznych podstaw kryminalizacji.

Nie sposób przy tym nie zauważyć, że kwestie te oparte są na tak czy inaczej pojętym złu, które następnie przenosi się na politykę państwa w zakresie penalizowania określonych czynów uważanych za nadające się do ich dezaprobaty nie tylko moralnej, ale również i prawnej. To wspólnota polityczna definiuje zło nie tylko przez regulacje prawne, ale w oparciu o pewne powszechnie podzielane przekonania, iż określone zachowania powinny być zabronione i karane. Autor na tym tle formułuje dyrektywy wskazujące jakie działania należy podejmować, aby prawo karne było uzasadnione, w jak najbardziej możliwy sposób uzasadnione aksjologicznie.

Warto zwrócić uwagę na obszerny fragment pracy, który dotyczy historii filozofii prawa karnego, nawiasem mówiąc, najlepiej napisanego, w którym, Autor swobodnie porusza się w tej zawilej problematyce.

Zadanie jakie postawił sobie Autor, było pierwsze uporządkowanie aparatury pojęciowej dotyczącej pojmowania przestępstwa, po drugie wskazanie relacji między pojęciem zła a pojęciem przestępstwa. Autor wskazuje na różne sposoby pojmowania przestępstwa *mała per se*, *mała prohibita*, czy przestępstwa wyróżnionego nie ze względu na jego relacje do zła moralnego. Również wskazuje na różne sposoby pojmowania przestępstwa, z tym, że on sam skłania się do pojmowania przestępstwa jakie zostało sformułowane na gruncie doktryny prawa naturalnego, co

proceeds to the conclusion that the crime in the proper sense is also an act violating another type of legal rule, the violation of which causes moral degradation. The author also states that there is such a way of understanding crime that goes beyond positive law.

2.2. Uwagi szczegółowe

1. Tytuł pracy nie może być sformułowany: *Rozważania na tle, ...* W pracy naukowej nie chodzi o snucie rozważań, ale do postawienia problemu/tezy tak, by przeprowadzone badania doprowadziły badacza do określonej konkluzji. Same rozważania można traktować jako wstęp do badań a następnie opisu tych badań w pracy. Konkludując, celem pracy naukowej, a już na pewno pracy habilitacyjnej, nie może być tylko zbadanie sposobów pojmowania przestępstwa.
2. W spisie treści znajduje się Wstęp a w punkcie 1 jest Wprowadzenie, zaś w punkcie 2 i 3 i następnych, nie ma Wprowadzenia. Znajduję zatem w tej kwestii, niekonsekwencję. Nadto tytuł zawiera nie tylko wprowadzenie, ale również ujęte razem z nim: filozofia prawa wobec zła winy i odpowiedzialności. To zestawienie nie jest spójne.
4. W punkcie 2 pojawia się tytuł: pojmowanie przestępstwa, podejście, ujęcie, kierunki. Nie wiadomo zatem co zawiera ten rozdział. Nie wiadomo o jakie podejścia, ujęcia czy kierunki chodzi. Podobnie ma się rzecz z pojęciem „deliktologia”. Podałem tylko jeden przykład, ale moim zdaniem w pracy pod tym względem panuje potężny chaos.
5. Co oznacza tytuł: perspektywa historii filozofii prawa karnego?
6. Nie można formułować tytułu: Od prawa naturalnego do polityki prawa pozytywnego. Przecież to są kategoryalnie ontologicznie inne byty.
6. Rozdział 3.5. jest rozdziałem historycznym a podrozdział ten dotyczy przestępstwa w ujęciu teleologicznym. Znowu kolejna niejednorodność tematyczna w podrozdziałach.
7. 4 punkt dotyczy filozoficznego sposobu pojmowania przestępstwa czy też jest ujęciem historycznym? patrz: podobnie podrozdziały 4.7. 4.5. 4.6. Generalnie rzecz ujmując, w rozdziałach znajdują się podrozdziały, które mają się nijak do tytułów rozdziałów.
8. Nie można zatytułować rozdziału/podrozdziału: *uwagi*, bowiem to nie jest esej. Można zaproponować inny tytuł np. Polityka prawa i populizm penalny.
9. Podrozdział 5.2. Jak rozumieć ten tytuł?
Uwaga generalna: Niestety odnosi się wrażenie, że monografia zawiera niemal wszystkie zagadnienia jakie brał na swój warsztat badawczy i zamieścił wcześniej w innych publikacjach. Stąd nieodparte wrażenie chaosu.
10. Cel jak sobie postawił w pracy Autor to zbadanie sposobów pojmowania przestępstwa. Pytanie po co? Celem pracy nie mogą być rozważania czy też zbadanie sposobów pojmowania przestępstwa.
11. Czy naprawdę celem pracy są filozoficzne podstawy/warunki używania w stosunku do pewnych czynów nazwy przestępstwo? Czyżby była to praca z pragmatyki języka? Jeżeli tak jest, jak pisze Autor str. 7 wstęp, to książka jest zupełnie o czymś innym. Na tym tle Autor, snuje rozważania dotyczące polityki prawa.
12. Należy postawić pytanie co to znaczy, że przestępstwo nie jest jurystyczną fikcją i że odpowiedzialność karna nabiera sensu, jeżeli uwzględni się pierwisatek aksjologiczny? s.9.

13. Kolejnym celem pracy jest odpowiedź na pytanie jak pojmować przestępstwo i jak je wykorzystywać w formułowaniu dyrektyw politycznoprawnych. Innymi słowy, Habilitant mnoży cele badawcze, nie będąc konsekwentnym w ich realizacji.

14. str. 25. Cele filozofii prawa w odniesieniu do filozofii prawa karnego charakteryzuje Habilitant jako sposoby pojmowania przestępstwa oraz weryfikacja pewnych przekonań dotyczących przestępstwa w tym przekonań o charakterze moralnym? Czyżby?

15. Nie ma w pracy, chyba że się mylę, szerszego omówienia debaty H. Harta z Lordem P. Devlinem.

16. Czy naprawdę należy założyć istnienia ładu społecznego - jak nazywa autor *ordo iuris*? Nota bene, czy *ordo iuris* to ład społeczny raczej ład prawny

17. Autor pisze: „akcentują wątki zjawiska przestępczości”. Niezrozumiałe. str. 27.

18. Nawet jeżeli Autor odżegnuje się od prawnopozytywnego ujęcia przestępstwa tj. nauki prawa karnego, która ma się trudzić problemami walidacyjnymi oraz interpretacyjnymi na gruncie tekstu prawnego, to jednak filozofia prawa nie może od tego tekstu uciec. Prawo dane jest w postaci słowa, ujmując tą kwestię po biblijnymu. Innymi słowy, tak jak nie ma filozofii prawa bez prawa tak nie ma filozofii prawa karnego bez przepisów prawa karnego.

19. Filozofia prawa nie jest w stanie podać kryteriów jak daną rzeczywistość zmierzyć. Od tego są nauki a nie refleksja filozoficzna. str.40.

20. str. 41. Nie rozumiem tego wyrażenia: „znaki z kwietniowej nowelizacji procedury administracyjnej reguły dotyczące wykładni prawa i stosowania prawa jako znaki etyczno-społecznej rewolucji zorientowanej na budowę prawdziwej przyjaźni między państwem a obywatelem, „ Jestem głęboko przekonany, że nie jest to język, który zaaprobowałby Stanisław Czepita, a którego pamięci dedykuje swoją książkę Autor.

21. str. 41. Autor pisze: „celem nauki prawa jest zdobywanie wiedzy o prawie”. Przypomnę, że podstawowym zadaniem nauk o prawie, ujmowane jako zespół teorii naukowych jest wyjaśnianie.

22. Autor pisze: oddzielenie sfery bytu od sfery powinności jest trudne do przeprowadzenia. Ale ta paralela jest chybiona. Co bowiem jest przestępstwem w świetle poglądów doktryny prawniczej a co powinni nim być w świetle filozofii prawa są zupełnie odrębnymi sferami rozważań. 42.

23. Gdzie jest własna propozycja pojmowania przestępstwa?

24. Kilka uwag do pytań i odpowiedzi jakie sformułował Autor na stronie 280. Autor zadaje pytanie: Jak rozwiązać problem kryminalizacji z punktu widzenia założeń aksjologicznych i najszerzej pojmowanych podstaw filozoficzno-politycznych prawa karnego?

Dr Michał Peno, argumentuje, że jeżeli prawodawca nie spełni poniższych warunków, to prawo karne, normy prawa karnego są narzędziem politycznym czy ideologicznym nastawionym na eliminację poszczególnych osób, grup czy wyrządzanie zła niewinnym ludziom. Wówczas w skrajnych przypadkach można kontestować obowiązywanie tych rażąco niesprawiedliwych norm.

1. Przestępstwem powinien być taki czyn, który na gruncie najbardziej akceptowanej w danym układzie społecznym etyki normatywnej jest oceniany jako zło moralne, ale nie powinno się penalizować tego czynu, jeśli nie sprawia on per se, że skutek jego popełnienia ktokolwiek może znaleźć się w gorszej sytuacji.

Powstaje pytanie, co w sytuacji, gdy za przestępstwo powszechnie uznaje się związek partnerskie, ale nie penalizujemy, jeśli nie sprawia on per se, że wskutek jego popełnienia (związki partnerskie) ktokolwiek może znaleźć się w gorszej sytuacji. To brzmi niedorzecznie.

- a. Jeżeli nie można wartościować takiego czynu nie powinien być uznany za przestępstwo, chyba że będzie spełniony warunek b. można penalizować mimo, że nie można wartościować, i nie jest złem moralnym, jeżeli przyniesie większą korzyść społeczną (ale brak wartościowania i penalizowanie już jest niekorzyścią to moje) aniżeli powstrzymanie się od karnej ochrony porządku społecznego.
2. Można uznać za niepożądane czyny powodujące nieszczęście innej istoty nawet jeżeli czyny te nie są przedmiotem moralnej dezaprobaty na gruncie moralności danego społeczeństwa lub na gruncie dominującej doktryny moralnej. Powstaje pytanie, jak to zrobić?
3. Nie wolno stosować prawa karnego tam, gdzie wystarczające są inne metody regulacji, jeżeli jednak kara byłaby porównywana z sankcją karną, to powinien być przedmiotem odpowiedzialności karnej.
25. Zdanie następujące jest dziwaczne: „materia rozważań była utkana z nici problemów” s. 301.
26. Wniosek w Zakończeniu Autor formułuje następujący: „istnieje taki sposób pojmowania przestępstwa, które wykracza poza ramy ustawy karnej i prawo pozytywne” Jest to myśl trywialna. s.302.
26. Autor pisze: „Przestępstwo jako kategoria poddana refleksji (jaka kategoria? pytanie moje) nie jest jurefikcją (jaka fikcja? pytanie moje), socjologiczną odpowiedzią (jaka odpowiedź? pytanie moje) na kreację tej fikcji (jaka kreacja? pytanie moje), ale odpowiedzialność karna musi być uzupełniona o pierwiastek aksjologiczny”.
27. Jaki to jest normatywny wrzosek przestępstwa? Na to pytanie Autor nie odpowiada.
28. Autor pisze: Wskutek analizy przeprowadzonej przez Autora, musi zostać ujawnione to co jest skrywane pod warstwą narracji pozytywistycznej czyli sfera aksjologii, poszukiwania relacji między złem, przestępstwem a państwem”. Jest to konstatacja trywialna. str. 305.
29. „Przestępstwem powinny być te czyny, które stanowią zło, a których karanie jest przedmiotem najdalej idącej aprobaty powszechnej, przy uwzględnieniu interesu każdego człowieka mogącego stać się ofiarą nadmiernej kryminalizacji prawa”. Ta myśl Autora budzi wiele wątpliwości, str.305.

3. Konkluzja

Zagadnienia jaką podejmował w swej pracy badawczej dr Michał Peno są interesujące oraz inspirujące tak dogmatyki prawa karnego jak i filozofii prawa. Zaś monografia przedstawiona mi do recenzji zawiera wiele ciekawych wątków, które stanowią swego rodzaju podsumowanie dotychczasowych zainteresowań Autora. Oceniając monografię, wybrałem tylko niektóre z wątpliwości jakie nasunęła mi lektura monografii dr Michała Peno. Nie są one fundamentalne, ale jednak irytujące.

Niestety nie mogę na koniec nie powstrzymać się od jednej uwagi krytycznej. Wywodząc się ze szczecińskiego środowiska naukowego skupionego wokół profesora Macieja Zielinskiego

oraz profesora Stanisława Czepity, nie można napisać monografii tak wątpliwej pod względem metodologicznym, tak wątpliwej pod względem jej systematyki oraz tak frywolnej pod względem językowym, czy szczegółowej rzecz ujmując, semantycznym.

Praca w zamierzeniu Autora miała dotyczyć prezentacji problematyki związanej z filozofią karania i kary. Autor z tego zadania wywiązał się dobrze. Mimo zastrzeżeń o charakterze polemicznym oraz uwag krytycznych jakie poczyniłem w niniejszej recenzji, oraz mając na uwadze ową przysłowiową równoległość refleksji filozoficznoprawnej w konkluzji stwierdzam, że przedstawiona przez doktora Michała Peno rozprawa habilitacyjna spełnia wymogi określone w art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Zastrzegając ponownie, że nie znajduję w sobie kompetencji do oceny merytorycznej dorobku naukowego z zakresu kryminologii czy dogmatyki prawa karnego, uważam, w świetle wyżej przedstawionych uwag, że dorobek naukowy dr Michała Peno, spełnia wymagania wskazane w art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Wnioskuje o dopuszczenie doktora Michała Peno do dalszych stadiów przewodu habilitacyjnego.

Marek Smolak

